

HOTĂRÂREA CURȚII
9 octombrie 2001*

Regatul Țărilor de Jos
împotriva
Parlamentului European și Consiliului Uniunii Europene

„Anulare – Directiva 98/44/CE – Protecția juridică a invențiilor biotehnologice – Temei juridic – Articolul 100 A din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 95 CE), articolul 235 din Tratatul CE (devenit articolul 308 CE) sau articolele 130 și 130 F din Tratatul CE (devenite articolele 157 CE și 163 CE) – Subsidiaritate – Securitatea juridică – Obligații de drept internațional ale statelor membre – Drepturi fundamentale – Demnitate umană – Principiul colegialității pentru proiectele de acte legislative ale Comisiei”

Cauza C-377/98

În cauza C-377/98,

Regatul Țărilor de Jos, reprezentat de domnii M. A. Fierstra și I. van der Steen, în calitate de agenți,

reclamant,

susținut de

Republica Italiană, reprezentată de domnul U. Leanza, în calitate de agent, asistat de domnul P. G. Ferri, avvocato dello Stato, cu domiciliul ales în Luxemburg,

și de

Regatul Norvegian, reprezentat de domnul H. W. Longva, în calitate de agent,

intervenienți,

împotriva

Parlamentului European, reprezentat de domnul J. Schoo și doamna E. Vandenbosch, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

și

Consiliului Uniunii Europene, reprezentat de domnii R. Gosalbo Bono și G. Houttuin și doamna A. Lo Monaco, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

* Limba de procedură: olandeza.

pârâți,

susținuți de

Comisia Comunităților Europene, reprezentată de doamna K. Banks și domnul P. van Nuffel, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

intervenientă,

având ca obiect anularea Directivei 98/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 iulie 1998 privind protecția juridică a invențiilor biotehnologice (JO L 213, p. 13),

CURTEA,

compusă din domnul G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, domnul P. Jann, doamnele F. Macken și N. Colneric, domnii S. von Bahr, președinți de cameră, domnii C. Gulmann, D. A. O. Edward, A. La Pergola, J.-P. Puissechet, (raportor), L. Sevón, M. Wathelet, R. V. Skouris și J. N. Cunha Rodrigues, judecători,

avocat general: domnul F. G. Jacobs,

grefier: domnul H. A. Rühl, administrator principal,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea susținerilor orale ale părților în ședința din 13 februarie 2001, în cursul căreia Regatul Țărilor de Jos a fost reprezentat de doamna J. van Bakel, în calitate de agent, Republica Italiană de domnul D. Del Gaizo, avvocato dello Stato, Regatul Norvegiei de domnul H. Seland, în calitate de agent, Parlamentul European de domnul J. Schoo și doamna E. Vandenbosch, Consiliul de domnul G. Houttuin și doamna A. Lo Monaco și Comisia de doamna K. Banks și domnul P. van Nuffel,

după ascultarea concluziilor avocatului general, prezentate în ședința din 14 iunie 2001,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin cererea depusă la grefa Curții la 19 octombrie 1998, Regatul Țărilor de Jos a solicitat, în temeiul articolului 173 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 239 CE), anularea Directivei 98/44/CEE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 iulie 1998 privind protecția juridică a invențiilor biotehnologice (JO 213, p. 13, denumită în continuare „directiva”).

2 Adoptată pe baza articolului 100 A din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 95 CE), directiva are ca obiect să le încredințeze statelor membre protecția invențiilor biotehnologice, prin intermediul dreptului lor național al brevetelor, respectându-și, în același timp, obligațiile internaționale.

3 În acest scop, directiva precizează, în special, ce invenții privind plantele, animalele și corpul omenesc pot face sau nu obiectul emiterii unui brevet.

4 Reclamantul precizează, cu titlu introductiv, că acționează la cererea expresă a Parlamentului Țărilor de Jos, având în vedere opoziția exprimată în cadrul acestuia cu privire la manipulările genetice privind animalele și plantele și emiterea unor brevete pentru produsele obținute prin procedee biotehnologice care pot favoriza astfel de manipulări.

5 Prin Ordonanța președintelui Curții din 28 aprilie 1999, Comisia Comunităților Europene a fost autorizată să intervină în sprijinul pretențiilor Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene. Prin Ordonanța președintelui Curții din 3 mai 1999, Republica Italiană și Regatul Norvegiei au fost admise ca intervenienți în sprijinul pretențiilor Regatului Țărilor de Jos.

Cu privire la admisibilitatea intervenției Regatului Norvegiei

6 Parlamentul și Consiliul susțin că memoriul depus la 19 martie 1999 de către Regatul Norvegiei se limitează să atragă atenția Curții cu privire la anumite probleme care ar putea să intervină la punerea în aplicare a directivei în cadrul Acordului privind Spațiul Economic European (denumit în continuare „Acordul SEE”), fără ca acesta să aibă pretențiile din cerere sau să solicite anularea directivei. Prin urmare, memoriul respectiv nu are caracterul unei intervenții în sprijinul pretențiilor Regatului Țărilor de Jos și, în consecință, nu este admisibil.

7 În această privință, articolul 37 din statutul CE al Curții de Justiție prevede că cererea de intervenție nu poate avea alt obiect decât susținerea pretențiilor uneia dintre părți.

8 Memoriul depus de guvernul norvegian are ca obiect, astfel cum se afirmă și în concluzia acestuia, să semnaleze că „(m)ai multe din întrebările adresate de Guvernul Țărilor de Jos, în cadrul acțiunii sale în anularea Directivei 98/44, ar putea fi relevante pentru a stabili dacă directiva intră sub incidența Acordului SEE, precum și pentru punerea în aplicare a directivei în cadrul Acordului SEE” și să invite Curtea „să țină seama în mod corespunzător de argumentele expuse” de către guvernul norvegian în această privință.

9 Chiar dacă, textual, obiectul astfel descris pare diferit de cel pe care îl poate urmări, în mod legitim, un memoriu în intervenție, este clar că guvernul norvegian nu intenționează să adauge pretenții noi la cele prezentate de reclamant, nici să îi solicite Curții soluționarea unor probleme distincte, ci să contribuie la succesul acțiunii Guvernului Țărilor de Jos, aducând litigiului informații noi.

10 Această analiză este confirmată de faptul că toate argumentele din memoriul guvernului norvegian constituie reluarea și, în anumite privințe, dezvoltarea considerentelor din cererea Regatului Țărilor de Jos.

11 Prin urmare, este necesar să se considere că, perceput global și în contextul său, memoriul depus de Regatul Norvegiei constituie o intervenție admisibilă în susținerea pretențiilor reclamantului.

Cu privire la motivele cererii

12 Reclamantul prezintă șase motive, întemeiate pe alegerea greșită a articolului 100 A din tratat ca bază juridică a directivei, încălcarea principiului subsidiarității, încălcarea principiului securității juridice, încălcarea obligațiilor de drept internațional, încălcarea dreptului fundamental de a respecta demnitatea umană și încălcarea unor norme fundamentale de procedură privind adoptarea propunerii Comisiei.

Cu privire la primul motiv

13 Reclamantul susține că directiva nu intră sub incidența măsurilor privind apropierea actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre care au ca obiect stabilirea și funcționarea pieței interne și că aceasta a fost adoptată incorect pe baza articolului 100 A din tratat.

14 În primul rând, divergențele dintre legislațiile și practicile statelor membre și riscul accentuării lor, pe care le semnalează al cincilea și al șaselea considerent al directivei, precizând că acestea sunt de natură să creeze obstacole în calea schimburilor comerciale, nu există sau nu privesc numai probleme secundare, nejustificând o măsură de armonizare.

15 În această privință, este necesar să se amintească faptul că recurgerea la articolul 100 A din tratat ca bază juridică este posibilă pentru a preveni apariția unor viitoare obstacole în calea schimburilor comerciale, care rezultă din evoluția eterogenă a legislațiilor naționale, în măsura în care apariția unor astfel de obstacole este probabilă și măsura în cauză are ca obiect prevenirea acestora (hotărârile din 13 iulie 1995, Spania împotriva Consiliului, C-350/92, Rec., p. I-1985, punctul 35, și din 5 octombrie 2000, Germania împotriva Parlamentului și Consiliul, C-376/98, Rec., p. I-8419, punctul 86).

16 Or, pe de o parte, exemplele furnizate de Parlament și Consiliu sunt suficiente pentru a stabili că, deși actele naționale cu putere de lege relevante, care existau înaintea directivei, sunt cel mai adesea reluate de Convenția Europeană de Brevetare, semnată la München la 5 octombrie 1973 (denumită în continuare „CBE”), interpretările divergente care autorizează aceste dispoziții în ceea ce privește brevetarea invențiilor biotehnologice pot conduce la divergențe privind practica și jurisprudența, care ar prejudicia buna funcționare a pieței interne.

17 În plus, riscului unor evoluții divergente i se adaugă faptul că, în privința mai multor probleme specifice, precum brevetarea soiurilor de plante și cea a corpului uman, apăruseră

deja diferențe perceptibile și cu consecințe semnificative între anumite legislații naționale la momentul adoptării directivei.

18 Pe de altă parte, obligând statele membre să protejeze invențiile biotehnologice prin intermediul dreptului național al brevetelor, directiva are, în fapt, ca obiect să prevină prejudicierea unității pieței interne, care ar putea rezulta din faptul că statele membre decid unilateral acordarea sau refuzarea unei astfel de protecții.

19 Cu toate acestea, reclamantul susține, în al doilea rând, că, în cazul în care aplicarea de către statele membre a unor dispoziții relevante ale dreptului internațional, lăsa loc unor incertitudini juridice, acestea ar fi trebuit eliminate nu printr-o măsură comunitară de armonizare, ci printr-o renegociere a instrumentelor juridice internaționale, precum CBE, pentru a clarifica normele acestora.

20 Acest argument nu este întemeiat. Obiectul unei măsuri de armonizare este de reducere a obstacolelor în calea funcționării pieței interne, reprezentate de diferențele între situațiile din statele membre, indiferent de originea acestora. În cazul în care divergențele rezultă dintr-o interpretare contrară, sau care riscă să devină contrară, a noțiunilor care figurează în instrumentele juridice internaționale la care sunt părți statele membre, nimic nu interzice, în principiu, recurgerea la adoptarea unei directive ca modalitate de a asigura interpretarea uniformă a unor astfel de noțiuni de către statele membre.

21 În plus, în speță, nu este evident că o astfel de abordare este incompatibilă cu respectarea de către statele membre a obligațiilor care le revin în temeiul CBE sau necorespunzătoare pentru realizarea obiectivului de uniformizare a condițiilor de brevetare a invențiilor biotehnologice.

22 În consecință, nimic nu interzicea organului legislativ comunitar să recurgă la metoda armonizării prin intermediul unei directive, în defavoarea unei alte abordări, mai indirectă și mai aleatorie, care are ca obiectiv modificarea textului CBE.

y23 În al treilea rând, conform reclamantului, directiva depășește ceea ce poate, în mod normal, să intre sub incidența unei măsuri de apropiere a legislațiilor statelor membre, având în vedere că, în fapt, aceasta creează un nou tip de proprietate, diferit în mai multe privințe de legislația existentă privind brevetele. În special, în afară de faptul că aceasta privește produse care anterior fuseseră excluse de la brevetare în anumite state membre, precum Regatul Țărilor de Jos, directiva se distinge de legislația existentă privind brevetele în măsura în care protecția pe care o prevede se aplică, în temeiul articolelor 8 și 9, nu numai materialelor biologice care posedă caracteristici specifice, ci și materialelor biologice derivate din acestea prin înmulțire sau multiplicare, și în măsura în care dreptul titularului brevetului este limitat în privința fermierilor, în temeiul articolului 11.

24 Astfel cum a precizat deja Curtea la punctul 59 din Avizul său 1/94 din 15 noiembrie 1994, (Rec. p. I-5267), Comunitatea dispune, în materie de proprietate intelectuală, de o competență de armonizare a legislațiilor naționale, în temeiul articolului 100 din Tratatul CE (devenit articolul 94 CE) și articolului 100a din tratat, și poate fi întemeiată pe articolul 235 din Tratatul CE (devenit articolul 308 CE) pentru crearea unor drepturi noi care să se

suprapună peste drepturile naționale, cum a fost în cazul Regulamentului (CE) nr. 40/94 al Consiliului din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO L 11, p. 1).

25 Brevetele a căror emitere este prevăzută de directivă sunt brevete naționale, eliberate în conformitate cu procedurile aplicabile în statele membre și a căror forță protectoare derivă din dreptul național. Având în vedere că directiva nu are nici ca obiect, nici ca efect crearea unui brevet comunitar, aceasta nu introduce un drept nou care ar presupune recurgerea la temeiul juridic oferit de articolul 235 din tratat. Această constatare nu este afectată de faptul că invențiile avute în vedere nu fuseseră brevetabile până la momentul respectiv în anumite state membre – ceea ce justifică într-adevăr o armonizare – nici de faptul că directiva introduce anumite precizări și prevede anumite derogări de la dreptul aplicabil în materie de brevete în ceea ce privește sfera de aplicare a protecției asigurate.

26 În cele din urmă, în al patrulea rând, guvernul italian consideră, în intervenția sa în susținerea reclamantului, că directiva ar fi trebuit să fie adoptată pe baza articolelor 130 și 130 F din Tratatul CE (devenite articolele 157 CE și 163 CE) și nu pe baza articolului 100 A din tratat, având în vedere că, în opinia sa, aceasta are ca obiectiv principal, astfel cum reiese din primele trei considerente ale directivei, să susțină dezvoltarea industrială a Comunității și cercetarea științifică în sectorul ingineriei genetice.

27 Este necesar ca baza juridică în temeiul căreia trebuie să fie adoptat un act să fie stabilită în funcție de obiectivul principal al actului respectiv (a se vedea Hotărârea din 17 martie 1993, Comisia/Consiliu, C-155/91, Rec., p. I-939, punctele 19-21). În vreme ce, în această privință, este evident că directiva are ca obiectiv să favorizeze cercetarea și dezvoltarea în domeniul ingineriei genetice în Comunitatea Europeană, modul în care aceasta contribuie la îndeplinirea obiectivului constă în eliminarea obstacolelor de ordin juridic, reprezentate, pe piața internă, de diferențele legislative și jurisprudențiale dintre statele membre, care ar putea împiedica și perturba activitățile de cercetare și dezvoltare în acest domeniu.

28 Apropierea legislațiilor statelor membre nu reprezintă, prin urmare, un obiectiv incidental sau auxiliar al directivei, ci este însăși esența acesteia. Faptul că aceasta urmărește și un obiectiv care intră sub incidența articolelor 130 și 130 F din tratat nu este de natură, în aceste condiții, să facă recurgerea la articolul 100 A din tratat necorespunzătoare ca temei juridic al directivei (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 29 martie 1990, Grecia/Consiliu, C-62/88, Rec., p. I-1527, punctele 18-20).

29 Din cele menționate anterior rezultă că directiva a fost adoptată în mod corect în temeiul articolului 100 A din tratat și că primul motiv trebuie respins.

Cu privire la al doilea motiv

30 Reclamantul susține că directiva încalcă principiul subsidiarității, enunțat la articolul 3 B din Tratatul CE (devenit articolul 5 CE), și, în subsidiar, că aceasta nu prezintă destule motive pentru a dovedi că această cerință a fost luată în considerare.

31 Este necesar să se amintească faptul că, în temeiul articolului 3 B paragraful al doilea din tratat, în domeniile care nu țin de competența sa exclusivă, Comunitatea intervine numai în cazul în care și în măsura în care obiectivele acțiunii avute în vedere nu pot fi realizate în mod suficient de statele membre și, prin urmare, datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunii avute în vedere, pot să fie mai bine realizate la nivel comunitar.

32 Obiectivul urmărit de directivă, care constă din asigurarea bunei funcționări a pieței interne, prevenind sau chiar eliminând divergențele între legislațiile și practicile diverselor state membre în domeniul protecției invențiilor biotehnologice, nu ar fi putut fi atins prin intermediul unei acțiuni întreprinse doar la nivelul statelor membre. Având în vedere că sfera de aplicare a acestei protecții are efecte imediate asupra comerțului și, în consecință, asupra comerțului intracomunitar, este clar că, datorită dimensiunilor și efectelor acțiunii avute în vedere, obiectivul în cauză putea să fie realizat mai bine la nivel comunitar.

33 În ceea ce privește respectarea principiului subsidiarității, aceasta este implicită, în mod necesar, în al cincilea, al șaselea și al șaptelea considerent din directivă, care constată că, în absența unei intervenții comunitare, evoluția legislațiilor și practicilor naționale împiedică buna funcționare a pieței interne. Astfel, directiva pare suficient de motivată în această privință.

34 În consecință, al doilea motiv trebuie să fie respins.

Cu privire la al treilea motiv

35 Conform reclamantului, directiva, în loc să contribuie la eliminarea incertitudinilor juridice semnalate în considerentele acesteia, tinde să le agraveze, încălcând astfel principiul siguranței juridice. Pe de o parte, aceasta lasă autorităților naționale competențe discreționare pentru punerea în aplicare a unor noțiuni formulate în termeni generali și echivoci, precum cea de ordine publică și de bune moravuri, care figurează la articolul 6. Pe de altă parte, în directivă coexistă dispoziții neclare și a căror relație este ambiguă, în special în ceea ce privește brevetarea soiurilor de plante, menționată la articolul 4 alineatele (1) și (2), la articolele 8 și 9, precum și în al treizeci și în considerentele 31 și 32 din directivă.

36 Este necesar să se examineze separat fiecare din cele două motive precise, dezvoltate de reclamant în sprijinul argumentului său referitor la încălcarea principiului siguranței juridice.

37 În ceea ce privește, în primul rând, articolul 6 din directivă, care exclude de la brevetare invențiile a căror exploatare comercială contravine ordinii publice sau bunelor moravuri, este evident că această dispoziție lasă autorităților administrative și instanțelor statelor membre o marjă de manevră extinsă în ceea ce privește punerea în aplicare a acestui criteriu de excludere.

38 Totuși, această marjă de manevră este necesară pentru a ține seama de dificultățile specifice pe care le poate cauza utilizarea anumitor brevete în contextul social și cultural al fiecărui stat membru, context pe care autoritățile naționale, legislative, administrative și

judiciare sunt într-o poziție mai adecvată pentru a-l înțelege decât autoritățile comunitare. O astfel de prevedere, care permite refuzarea emiterii de brevete în cazul unei amenințări pentru ordinea publică sau bunele moravuri, este, în plus, consacrată în dreptul brevetelor și figurează, în special, în rândul instrumentelor juridice internaționale pertinente, precum CBE.

39 În plus, marja de manevră lăsată statelor membre nu este discreționară, deoarece directiva limitează aceste noțiuni, pe de o parte, precizând că exploatarea comercială a unei invenții nu trebuie să fie considerată contrară ordinii publice sau bunelor moravuri pur și simplu datorită faptului că aceasta este interzisă de către o dispoziție legală sau o normă administrativă și, pe de altă parte, citând patru exemple de procedee și utilizări care nu sunt brevetabile. Astfel, organul legislativ comunitar furnizează un ghid pentru utilizarea noțiunilor în cauză, care nu există altfel în dreptul general al brevetelor.

40 În fine, o directivă nu poate fi considerată ca fiind contrară principiului securității juridice în cazul în care se bazează, pentru condițiile de punere în aplicare a acesteia, pe noțiuni cunoscute din dreptul statelor membre, precizând, precum în speță, sfera de aplicare și limitele acestor noțiuni și ținând seama, în acest scop, de specificitatea obiectului în cauză.

41 Articolul 6 din directivă nu este, prin urmare, de natură să agraveze situația de incertitudine juridică, combătută de acest act.

42 În al doilea rând, în ceea ce privește brevetarea soiurilor de plante, examinarea dispozițiilor evocate în cerere nu permite să se ajungă la concluzia că acestea sunt incoerente.

43 Astfel cum au explicat în apărarea lor Parlamentul și Consiliul, articolul 4 din directivă prevede că un brevet nu poate fi acordat pentru un soi de plantă, dar poate fi acordat pentru o invenție a cărei fezabilitate tehnică nu este limitată la un anumit soi de plante.

44 Această distincție este explicitată la considerentele 29-32 din directivă, din care reiese că soiurile de plante în sine intră sub incidența legislației privind protecția soiurilor noi de plante, dar că protecția acestora nu se aplică decât soiurilor definite de întregul lor genom. În cazul grupurilor de plante cu un rang taxonomic superior soiului, definite de o anumită genă și nu de întregul lor genom, nu există riscul niciunui conflict între legislația privind soiurile noi de plante și legislația privind brevetele. Astfel, invențiile care încorporează o singură genă și privesc un grup mai mare decât un singur soi de plantă pot fi brevetate.

45 Rezultă că o modificare genetică a unui anumit soi de plantă nu este brevetabilă, dar că o modificare cu o sferă de aplicare mai mare, care privește, de exemplu, o specie, poate fi brevetată.

46 În ceea ce privește articolele 8 și 9 din directivă, acestea nu privesc principiul brevetării, ci sfera de aplicare a protecției conferite de brevet. Conform acestor dispoziții, protecția se aplică oricărui material biologic obținut prin înmulțire sau multiplicare din materialul

biologic care conține informația brevetată. Prin urmare, protecția acordată de brevet se poate extinde la un soi de plantă, fără ca aceasta să fie brevetabilă în sine.

47 În cele din urmă, articolul 12 din directivă vizează să reglementeze, printr-un sistem de licențe obligatorii, cazurile în care exploatarea unui brevet emis pentru o invenție biotehologică ar aduce atingere unui brevet anterior pentru un soi de plantă și invers.

48 Astfel, cele două motive, prezentate de reclamant pentru a stabili faptul că directiva dă naștere unei lipse de securitate juridică, nu sunt de natură să justifice anularea acesteia.

49 În consecință, al treilea motiv trebuie să fie respins.

Cu privire la al patrulea motiv

50 Reclamantul susține că obligațiile pe care le creează directiva pentru statele membre sunt incompatibile cu cele care rezultă din angajamentele lor internaționale, deși, conform dispozițiilor articolului 1 alineatul (2) din directivă, aceasta nu aduce atingere obligațiilor care decurg din acordurile internaționale. Directiva încalcă, în special, Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (denumit în continuare „Acordul TRIPs”), care figurează în anexa 1 C la Acordul de instituire a Organizației Mondiale a Comerțului (denumit în continuare „Acordul OMC”), aprobat în numele Comunității Europene, în ceea ce privește domeniile care țin de competențele sale, prin Decizia 94/800/CE a Consiliului din 22 decembrie 1994 (JO L 336, p. 1), Acordul privind barierele tehnice în calea comerțului (denumit în continuare „Acordul BTC”), care figurează la anexa IA la Acordul OMC, CBE și Convenția privind diversitatea biologică, semnată la Rio de Janeiro la 5 iunie 1992 (denumită în continuare „CDB”), aprobată în numele Comunității Europene prin Decizia 93/626/CEE a Consiliului din 25 octombrie 1993 (JO L 309, p. 1).

51 În principal, Parlamentul și Consiliul afirmă că CBE nu creează obligații pentru Comunitate, având în vedere că aceasta nu este parte la CBE. În ceea ce privește celelalte trei instrumente juridice internaționale invocate, Consiliul susține că legalitatea unui act comunitar nu ar putea fi contestată pentru încălcarea unor acorduri internaționale la care Comisia este parte, decât în cazul în care dispozițiile din acordurile în cauză ar avea un efect direct. Acest lucru nu este valabil în prezenta speță.

52 Este evident că, în principiu, legalitatea unui act comunitar nu depinde de conformitatea acestuia cu o convenție internațională la care Comunitatea nu este parte, precum CBE. Legalitatea sa nu poate fi apreciată nici în lumina instrumentelor de drept internațional, care, precum Acordul OMC și Acordurile TRIPs și BTC, care fac parte din acest drept, nu figurează, în principiu, având în vedere natura și structura lor, în rândul normelor în lumina cărora Curtea controlează legalitatea actelor instituțiilor comunitare (Hotărârea din 23 noiembrie 1999, Portugalia împotriva Consiliului, C-149/96, Rec., p. I-8395, punctul 47).

53 Dar o astfel de excludere nu poate fi aplicată în cazul CDB, care, spre deosebire de Acordul OMC, nu este strict fondată pe principiul reciprocității și al avantajului reciproc (a se vedea Hotărârea Portugalia împotriva Consiliului, citată anterior, punctele 42-46).

54 Presupunând că, astfel cum susține Consiliul, CDB conține dispoziții care nu au efect direct, în sensul că acestea nu creează drepturi pe care persoanele de drept privat le-ar putea invoca direct în justiție, acest lucru nu reprezintă un obstacol în calea verificării de către instanță a respectării obligațiilor care îi revin Comunității, în calitate de parte la acest acord (a se vedea Hotărârea din 16 iunie 1998, Racke, C-162/96, Rec. p. I-3655, punctele 45, 47 și 51).

55 În plus, și în orice caz, motivul cererii trebuie să fie înțeles ca fiind îndreptat nu atât împotriva unei încălcări directe de către Comunitate a angajamentelor sale internaționale, cât împotriva obligației impuse statelor membre de către directivă de a-și încălca propriile obligații de drept internațional, în vreme ce se presupune că directiva, conform propriilor termeni, nu aduce atingere acestor obligații.

56 Cel puțin din această rațiune, motivul este admisibil.

57 În esență, reclamantul susține, în primul rând, că articolul 27 alineatul (3) litera (b) din Acordul TRIPs oferă statelor părți posibilitatea de a nu acorda brevete pentru plante și animale, altele decât microorganismele, în vreme ce directiva privează statele membre de această posibilitate.

58 În această privință, este suficient să se constate că, deși directiva privează statele membre de alegerea pe care Acordul TRIPs o oferă părților la acest acord în privința brevetabilității plantelor și animalelor, opțiunea reținută la articolul 4 din directivă este în sine compatibilă cu acordul, care, în plus, nu interzice anumitor state părți să adopte o poziție comună în vederea aplicării sale. Selectarea în comun a unei opțiuni oferite de un act internațional, la care statele membre sunt părți, constituie o operațiune care intră sub incidența apropierei legislațiilor, prevăzută la articolul 100a din tratat.

59 În al doilea rând, directiva conține norme tehnice în sensul Acordului BTC, care ar fi trebuit să fie notificate Secretariatului Organizației Mondiale a Comerțului.

60 În orice caz, s-a stabilit că directiva nu conține nicio normă tehnică în sensul Acordului BTC, o astfel de normă fiind definită în anexa I la Acordul BTC ca un document care enunță caracteristicile unui produs sau procedeele și metodele de fabricare conexe. Prin urmare, nu este necesară pronunțarea cu privire la problema stabilirii în ce măsură protecția juridică a invențiilor biotehnologice ar putea intra sub incidența sferei de aplicare a Acordului BTC.

61 Reclamantul susține, în al treilea rând, că articolul 6 alineatul (1) din directivă, care exclude de la brevetare invențiile „a căror exploatare comercială contravine ordinii publice sau bunelor moravuri”, este incompatibil cu articolul 53 din BTC, care exclude de la brevetare invențiile „a căror publicare sau punere în aplicare contravine ordinii publice sau bunelor moravuri”. Diferența între termenii utilizați are un efect contrar articolului 1 alineatul (2) din directivă asupra obligațiilor pe care BTC le impune statelor membre.

62 Cu toate acestea, reclamantul nu precizează în nici un fel în ce privință formularea ușor diferită utilizată de directivă cu privire la acest aspect și inspirată de redactarea articolului 27 alineatul (3) din Acordul TRIPs impune statelor membre să își încalce obligațiile în temeiul BTC, pentru a se conforma obligațiilor acestora în temeiul directivei. În lipsa unor exemple concrete furnizate în sens contrar, pare a fi rezonabilă presupunerea că o încălcare a ordinii publice și a bunelor moravuri în privința unei anumite invenții ar putea fi stabilită în egală măsură prin referire la publicarea sa, punerea sa în aplicare sau exploatarea sa comercială.

63 În al patrulea și ultimul rând, reclamantul și, într-o măsură mai mare, guvernul norvegian, care intervine în sprijinul său, susțin că însuși obiectivul directivei, și anume ca invențiile biotehnologice să devină brevetabile în toate statele membre, contravine repartizării echitabile a avantajelor care decurg din utilizarea resurselor genetice, care este unul din obiectivele CDB.

64 Cu toate acestea, riscurile pe care le evocă reclamantul și intervenientul în cauză sunt exprimate în termeni ipotetici și nu rezultă direct din dispozițiile directivei, ci, cel mult, din posibila utilizare a acestor dispoziții.

65 Nu se poate presupune, în absența unor dovezi, care lipsesc în speță, că simpla protecție a invențiilor biotehnologice prin brevetare va avea drept consecință, așa cum se pretinde, privarea țărilor în curs de dezvoltare de capacitatea de a-și controla resursele biologice și de a-ți utiliza cunoștințele tradiționale, și nici favorizarea monoculturii sau descurajarea eforturilor naționale și internaționale de conservare a biodiversității.

66 În plus, în vreme ce articolul 1 din CDB enunță ca obiectiv partajarea justă și echitabilă a avantajelor care decurg din utilizarea resurselor genetice, în special datorită accesului corespunzător la resursele genetice și la un transfer adecvat al tehnicilor pertinente, acesta precizează că partajarea trebuie să fie realizată ținând seama de toate drepturile asupra acestor resurse și tehnici. Nicio prevedere din CDB nu impune în mod special ca luarea în considerare a intereselor țării din care provine resursa genetică sau existența unor măsuri de transfer al tehnicilor să fie incluse în rândul condițiilor de acordare a unui brevet pentru invenții biotehnologice.

67 În cele din urmă, în ceea ce privește obstacolul pe care l-ar putea constitui directiva, în cadrul cooperării internaționale necesare pentru realizarea obiectivelor CDB, trebuie amintit faptul că, în temeiul articolului 1 alineatul (2) din directivă, statele membre au datoria de a aplica directiva în conformitate cu angajamentele pe care și le-au asumat, în special în ceea ce privește diversitatea biologică.

68 Din considerentele precedente rezultă că al patrulea motiv trebuie să fie respins.

Cu privire la al cincilea motiv

69 Conform reclamantului, brevetarea unor elemente izolate ale corpului uman, prevăzută la articolul 5 alineatul (2) din directivă, reduce materia umană vie la un simplu instrument de atingere a unui scop, ceea ce aduce atingere demnității ființei umane. În plus, absența

unui prevederi care impune verificarea consimțământului donatorului sau primitorului produselor obținute prin mijloace biotehnologice amenință dreptul la autodeterminare.

70 Este de competența Curții, în cadrul verificării conformității actelor instituțiilor cu principiile generale ale dreptului comunitar, să asigure respectarea dreptului fundamental la demnitatea umană și la integritatea persoanei.

71 În ceea ce privește respectarea demnității umane, aceasta este, în principiu, asigurată la articolul 5 alineatul (1) din directivă, care prevede că, în diversele sale stadii de formare și dezvoltare, corpul uman nu poate constitui o invenție brevetabilă.

72 Nici elementele corpului uman în sine nu sunt brevetabile și descoperirea lor nu poate face obiectul unei protecții. Numai invențiile care asociază un element natural cu un procedeu tehnic, care permite izolarea acestuia sau producerea sa în vederea unei aplicări industriale, pot face obiectul unei cereri de brevetare.

73 Astfel, cum se afirmă la considerentele 20 și 21 din directivă, un element al corpului uman poate face parte dintr-un produs care este susceptibil să obțină protecția unui brevet, dar nu poate, în mediul său natural, să facă obiectul unei astfel de protecții.

74 Această distincție se aplică în cazul unor proiecte care privesc secvența sau secvența parțială a genelor umane. Rezultatul unor astfel de proiecte poate conduce la acordarea unui brevet numai în cazul în care cererea este însoțită, pe de o parte, de o descriere a metodei originale de secvențiere care a permis invenția și, pe de altă parte, o prezentare a aplicării industriale la care trebuie să conducă proiectele, astfel cum se prevede la articolul 5 alineatul (3) din directivă. În lipsa unei astfel de aplicări, nu ar fi vorba despre o invenție, ci despre descoperirea unei secvențe ADN, care nu ar fi brevetabilă ca atare.

75 Astfel, protecția avută în vedere de directivă privește numai rezultatul unor proiecte de invenții, științifice sau tehnice, și include datele biologice existente în stare naturală în ființa umană doar în cazul în care acest lucru este necesar pentru realizarea și utilizarea unei anumite aplicări industriale.

76 O siguranță suplimentară este oferită de articolul 6 din directivă, care citează ca fiind contrare ordinii publice sau bunelor moravuri și, prin urmare, excluse de la brevetare, procedeele de clonare a ființelor umane, procedeele de modificare a identității genetice embrionare a ființei umane și utilizările embrionilor umani în scopuri industriale sau comerciale. Al treizeci și optulea considerent al directivei precizează că această listă nu este exhaustivă și că toate procedeele a căror aplicare aduce atingere demnității umane trebuie, de asemenea, să fie excluse de la brevetare.

77 Din aceste dispoziții rezultă că, în ceea ce privește materia vie de origine umană, directiva încadrează legea privind brevetele suficient de riguros pentru a garanta că, efectiv, corpul uman rămâne nedisponibil și inalienabil și că astfel este protejată demnitatea umană.

78 A doua parte a motivului privește dreptul la integritatea persoanei, în măsura în care include, în cadrul medicinei și biologiei, consimțământul liber și informat al donatorului și primitorului.

79 Cu toate acestea, trebuie să se constate că este neadecvată invocarea acestui drept fundamental împotriva unei directive care privește doar acordarea brevetelor și a cărei sferă de aplicare nu include, în consecință, activitățile anterioare și ulterioare acestei acordări, fie că este vorba despre cercetarea sau utilizarea produselor brevetate.

80 Acordarea unui brevet nu aduce atingere limitelor sau interdicțiilor legale care se aplică cercetării produselor brevetabile sau utilizării produselor brevetate, astfel cum se amintește la considerentul 14 din directivă. Scopul directivei nu este să se substituie dispozițiilor restrictive, care garantează, în afara sferei de aplicare a directivei, respectarea anumitor norme etice care includ dreptul persoanelor la autodeterminare printr-un consimțământ informat.

81 În consecință, al cincilea motiv trebuie să fie respins.

Cu privire la al șaselea motiv

82 În cele din urmă, reclamantul afirmă că directiva este viciată de o încălcare a normelor fundamentale de procedură, în măsura în care aceasta nu conține nicio mențiune care să permită garantarea că propunerea Comisiei a fost adoptată de un colegiu, pe baza unui text valabil în toate limbile oficiale.

83 Consiliul consideră că acest motiv este inadmisibil în măsura în care reclamantul nu precizează dacă vizează propunerea inițială sau propunerea modificată a Comisiei și în măsura în care acesta nu furnizează niciun element în sprijinul motivului său.

84 Cu toate acestea, având în vedere că, în preambulul său, directiva vizează „propunerea Comisiei”, făcând referire într-o notă de subsol la edițiile din 8 octombrie 1996 și din 11 octombrie 1997 din Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, este necesar să se considere că motivul privește atât propunerea de directivă 96/C 296/03, prezentată de Comisie la 25 ianuarie 1996 (JO 1996, C 296, p. 4), cât și propunerea de directivă modificată 97/C 311/05, prezentată de Comisie la 29 august 1997 (JO 1997, C 311, p. 12). În plus, motivul este suficient de precis pentru a-i permite Curții să îi înțeleagă sfera de aplicare.

85 Având în vedere că, în intervenția sa, Comisia a furnizat indicații care permit stabilirea faptului că principiul colegialității și regimul lingvistic aplicabil deliberărilor sale fuseseră respectate, reclamantul a precizat că motivul său nu era întemeiat pe încălcarea principiului colegialității în sine, ci pe lipsa unei justificări aparente, în textul directivei, cu privire la respectarea acestui principiu.

86 În această privință, obligația de motivare a directivelor, care rezultă din articolul 190 din Tratatul CE (devenit articolul 253 CE) nu include cerința ca aprobările propunerilor și avizelor, menționate la același articol, să includă rezumatul circumstanțelor de fapt, care

permite să se stabilească faptul că fiecare instituție intervenientă în procedura legislativă și-a respectat regulamentul de procedură.

87 În plus, numai în cazul în care există îndoieli serioase cu privire la respectarea procedurii prealabile intervenției sale o instituție este îndreptățită să examineze problema. Nici nu s-a demonstrat, nici nu s-a pretins că Parlamentul sau Consiliul au, în speță, motive valide să considere că deliberarea Comisiei cu privire la propunerea sa nu respectase procedura în această cauză.

88 În consecință, al șaselea motiv, precum și întreaga cerere, trebuie să fie respinse.

Cu privire la cheltuielile de judecată

89 În conformitate cu articolul 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată la plata cheltuielilor de judecată, în cazul în care s-a solicitat acest lucru de partea care a câștigat. Având în vedere că Parlamentul și Consiliul au solicitat condamnarea Regatului Țărilor de Jos iar acesta a căzut în pretenții, acesta din urmă trebuie obligat la plata cheltuielilor de judecată.

90 În temeiul articolului 69 alineatul (4), primul și al doilea paragraf din același regulament, Republica Italiană, Regatul Norvegiei și Comisia, care sunt intervenienți în litigiu, își vor suporta propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

declară și hotărăște:

1) Respinge acțiunea.

2) Obligă Regatul Țărilor de Jos la plata cheltuielilor de judecată.

3) Obligă Republica Italiană, Regatul Norvegiei și Comisia Comunităților Europene să își suporte propriile cheltuieli de judecată.

Rodríguez Iglesias Jann Macken

Colneric von Bahr Gulmann

Edward La Pergola Puissochet Sevón

Wathelet Skouris Cunha Rodrigues

Schintgen

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 9 octombrie 2001.

Grefier
R. Grass

Președinte
G. C. Rodríguez Iglesias